

ALEJÍ SNŮ A REFLEXÍ (recenzia)

ALEXEJ MIKULÁŠEK

Leikert, Jozef: *Osmičky galaxie* (Přel. Bedřich Stehno). Praha: Bona fide, 2018. 62 s.

Básnická skladba Jozefa Leikerta *Osmičky galaxie*, která vyšla dvojjazyčně a se dvěma zvukovými záznamy na CD (v české recitaci Josefa Somra a slovenské Jozefa Šimonoviče), je důležitým příspěvkem nejen ke společnému vzpomínání Čechů i Slováků u příležitosti „osmičkového roku“. Jeden z nejvýznamnějších slovenských básníků a současně autorů literatury faktu, jehož díla jsou v Čechách známá v původním znění stejně jako v českých překladech např. Michala Černíka, Jany Štroblové nebo nově Bedřicha Stehna, v současnosti působí jako profesor na Pedagogické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Svoji básnickou kompozici věnoval „*všetkým, ktorí v dobrom i zlom žili v spoločnom Československu*“. Ale jakkoli název, dedikace a snad i některé motivy evokují ona „osmičková výročí“, čtème číslici i jinak, tedy jako zřetelnou narážku na galaktické nekonečno, utvářející spojnici „ležaté osmičky“ s vesmírem, do něhož nahlédneme, už už také vstupujeme, ačkoli nerozumíme ani tajemství toho, na co hledíme den co den, co nosíme pod čepicí a co je bližší než činí délka našeho nosu. A každá osmička je přece i tajemství, hlavolam, šifra vyzývající i vyzývavá.

Josef Somr v *Několika myšlenkách na úvod* připomíná své recitační a interpretační „kontakty“ s Jozefem Leikertem (při prezentaci knih *Dotyky duše* a *Pavučiny bytí*) a uvádí, čím jej jeho poezie oslovila: tím, „že si umí přiznat chyby, poprosit o odpuštění“, že jej přiměla „*k zamyšlení nad sebou samým, nad okolním světem*“, že v jeho verších našel „*tak trochu sebe, to, co jsem doposud jenom cítil, ale nedovedl správně pojmenovat*“ (7). Říká se tomu životní moudrost, trochu klišéovitě, ale málokdo se jí opravdu, třeba jen letmo, dotkne.

Galaxie... Všechno vzdálené, vše domněle i skutečně nedosažitelné vždy bylo a nadále zůstává dráždivé, provokativně vyzývavé, nutí k otázkám po smyslu. „*To je tá nadpozemská sila / zvláštne mravčenie po celom tele*“ (101). Kdyby tomu tak nebylo, neznali bychom vědu, náboženství, filozofii, umění – samozřejmě ani básnické slovo. I jeho posláním je přibližovat dálku, činit nezjevné zjevným, „posvěcovat všednost“, snoubit fantazii s realitou, a tak činí i *Osmičky galaxie*. Tato skladba čtenáře, lidi ochotné číst nebo naslouchat, začleňuje do souvislostí přírodních a zvláště galaktických, neopomíná ani ty sociální a dejme tomu duchovní, křesťanské. Jako v předminulém století Jan Neruda oživoval vesmír, planety a hvězdy, aby je přibližoval a porozuměl jejich lidskému smyslu, tak se chová Jozef Leikert

K roji meteoritů, ke hvězdám i gravitaci. Je to cosi, co nás přesahuje a nutí být lepšími, než si troufáme. I stromy, které každodenně potkáváme, „*majú podoby našich tvárí*“ (77) – nevlastní rodné listy, ani „*nenosia so sebou sobášny. / Zato úmrtné listy existujú, / vystavujú sa pred každým naložením na kamióny*“ (99). I personifikovaná voda se dokáže začervenat a kát se za své hříchy, i oblohu můžeme brázdit na luční kobylce a na noční obloze vidět zavěšené komíny. I luční květiny jsou rozetě miliardy meteoritů a rozsvícený vesmír nás vítá, plný mrakodrapů hvězd. Zdá se, že slovesná fantazie evokuje více obrazových spojů než elektronická virtuální realita.

Významové dění onoho moderního „rozjímání“ a „scelování“ však není navozováno jen příměry, metaforami, gnomickým konstatováním nebo varováním, ale především tázáním se. Je to lyrická skladba jen volně komponovaná na principu myšlenkových asociací, plná otázek, jež jen evokují střípky odpovědí. Přímé odpovědi možná ani neexistují, nebo existují, ale musíme k nim vyzrát, básník spíše naznačuje cestu, tedy naši spolu-odpovědnost za celek zvaný My a Země.

Nejde o skladbu dramaticky vypjatou, postavenou na sváru, dialogu či dokonce expresivních kontrastech, na vypjaté gradaci, spíše čteme klidný a zdánlivě se vším smířený monolog subjektu, jenž by mohl docela dobře své poslání i vyprávět, zprostředkovávat činy a slovy svých postav a nerezignovat na popis a děj, jenže on cítil potřebu k nám promlouvat jakoby přímo, promlouvat k nám snad přímo do duše (pokud nějakou máme). Ale klid je to jen zdánlivý, neboť jde o volný řetězec reflexí, které evokují vinu v její zobecněné perspektivě. Lyrický subjekt však není soudce ani kat, nestojí tu proto, aby se před někým kál a aby cítil potřebu vyznat se v sobě či se sobě či druhým ospravedlnit, i když i k tomu by měl dost příležitostí. Nikoli, čteme verše coby permanentní otázky, metaforické řetězce, gnómy svědčící o touze, nekonečné stejně jako všechny galaxie vesmíru, jít dál za horizonty (cizích, a možná i vlastních) očekávání a zvláště poznání. Nevím, do jaké míry je ono básníkovo *My* nosné noeticky, zda nezakrývá substanciální rozpornost oné naší „západní civilizace“ a nerozkládá vinu příliš rovnoměrně, ale jistě není frážovitě a alibistické. Ví, že se mnohdy sami v sobě nevyznáme, že mezi námi zarostly *meze, pole i asfaltové chodníky*, že se bojíme sami sebe a svých myšlenek, svého trápení. Mnohé jsme už zničili pýchou, píše v otevřené narážce na drancování planety, a permanentně utíkáme před svým svědomím – „sofistikovaně“, na pohled přesvědčivě.

Zdá se, že diktát svědomí má u Leikerta ještě jedno, a to duchovní ukotvení (ne nadarmo se řadí k představitelům slovenské „spirituální“ poezie). Před touto „duší“ dle básníka neutečeme nikam; jakkoli je vše v pohybu, v tomto víru se nikam neskryjeme. V tom tkví výhoda duchovních básníků – vždy stojí cosi vyššího nad nimi, co „*zvoláva nás k najtichším priznaniam*“ (76). Někdo tomu říká „*bič Boží*“, jiní vidí blesky, které „*sú mostom medzi nebom a zemou*“ (ibid.) Principiálně je to však jedno a totéž, uvěříme-li myšlence, že „*boží*“ je to lepší z lidské podstaty.

Významové dění skladby je navozováno nejen konkrétně předmětným uchopením, bez něhož by se stala báseň jen abstraktní spekulací, ale i četnými aluzemi na biblický text. I tyto narážky, zakládající jednu ze symbolických rovin výpovědi, narážky spíše na novozákonní než starozákonní část Bible, prozrazují, že Leikert je básník duchovní, spirituální, jakkoli ukotvený realitou, makavou zkušeností svého bytí. Od prvních veršů je tento kontext navozen, byť v druhé části poněkud ustupuje – motivy nevěřícího Tomáše, lámání chleba, přibitého jazyka, krále, trnu, kříže, hřebu, vína proměněného v krev Pána, trojí vody etc.

Důležitou rovinou skladby je i ta, která se s jistým zjednodušením dá převést na diskurzivní jazyk. Jsou to ony tematické obsahy, jimž veršový přesah, metafora a symbol jistě dodávají na nálehavosti a tajemnosti, ale mohly by existovat i vně básnického prostoru. Jsou to ony kazatelské pointy (místy jako bychom se skutečně ocitli na místě básnické mše), jež bývají některými básníky odmítány jako doslovnost, která coby přímá pointa *báseň zabít stačí*. Jestliže čteme, že bychom si měli odpustit svoje viny, nebo že bez lásky se nedá žít, je to taková „mimobásnická“ pravda, o jejíž hodnotě rozhoduje slovesná přesvědčivost či naopak proklamativnost. Ale do reflexivní poezie patří stejně jako jemné tóny a půltóny (jako *vypadaná slova nedopsané básně* nebo *ruce s razítky prstů*, etc.), stejně jako *nebeský chór, válečné marše i řeč ptáků*. Leikert si uvědomuje, jak je Země ohrožena, že *apokalypsa se neptá na datum*, že reciproční „oko za oko“ nás přivede brzy k všeobecné slepotě, *zub za zub – a rázem jsme bezzubí*. Jako by stále platilo, že máme oči, a nevidíme, že máme uši, a neslyšíme. Ono *My* básníka vede k akcentaci obecně lidských hodnot: matky zabitých vojáků pláčí stejně, ať vítězně, či poražené armády. A revoluce nevyřeší nic, pranic, byť pochybnosti přetrvávají.

Otázky a metaforické obrazce navazují kontakt se čtenářem, spojují minulé se současným a obavami z budoucnosti, zvláště pokud jsme se z minulých chyb nepoučili. Básníkovi je v konečné instanci jedinou jistotou láska a víra – těmi jsme předurčeni k vítězství, tedy k přesahu, jimi možná překračujeme některý z prahů, a není cesty zpět. A jako *doživotní tuláci a nespokojenci*, kteří se bojí zklamání a pádů, jsme hodni toho, aby kdosi vyjadřoval obavy o nás osud. A tím

povolaným je dnes básník, protože jen jemu v dnešním ateistickém světě snad ještě můžeme věřit – alespoň ve významovém dění jeho básně.

KONTAKT

PhDr. et PaedDr. Alexej Mikulášek
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Fakulta stredoeurópskych štúdií
Dražovská 4
949 74 Nitra
Slovenská republika
alexej.mikulasek@seznam.cz